

E-DATA & RESEARCH

MAGAZINE OVER DATA EN ONDERZOEK IN
DE ALFA- EN GAMMA-WETENSCHAPPEN

E-data & Research verschijnt drie keer per jaar en wordt mogelijk gemaakt door: CBS, Centerdata, CLARIAH, DANS, KNAW Humanities Cluster en ODISSEI.

De invloed van fertiliteitscijfers

► PAGINA 4

Schilderijen uit de 3D-printer

► PAGINA 6

VICTIMS: grootschalig en langdurig onderzoek

► PAGINA 9

Data verzamelen is vakwerk

► PAGINA 10

Oude bestanden herbruikbaar met CLERUS

► PAGINA 12

Unieke verbinding tussen historische en moderne data

► PAGINA 18

Scan deze QR-code met een smartphone om de website van E-data te bezoeken. edata.nl

Detail van het schilderij
'Meisje met de parel'
Zie pagina 6

Het Data Donatie Dilemma

Data is de nieuwe olie, wordt vaak gezegd. Maar waar naar olie kan worden geboord, is data veel complexer: data is persoonlijk en veelal gevoelig. Dat maakt data niet alleen waardevol, maar ook risicovol. En dat zien we nu terug in het groeiende dilemma waar organisaties mee worstelen: moeten ze hun data doneren om een Nederlands open, transparant en soeverein taalmodel te trainen?

De vraag klinkt redelijk. Grote taalmodellen, zoals die van OpenAI of Google, hebben bergen data nodig om te leren. Daarnaast gaat het niet alleen om de hoeveelheid data, maar ook om nuance, context en cultuur. Een taalmodel dat getraind is op data uit verschillende hoeken van de samenleving en industrie, kan inclusiever en accurater worden. Zonder voldoende data worden de antwoorden van een AI-chatbot te beperkt en is er meer kans op *bias*. Om dit te doorbreken, is er een simpele oproep: deel je data, zodat

taalmodellen slimmer en inclusiever worden. Maar zo eenvoudig ligt het niet.

Organisaties houden hun data echter liever bij zich. Er zijn zorgen over privacy. Veel data bevat gevoelige informatie, zelfs als het geanonimiseerd is. Combineer enkele gegevenspunten, en een individu kan alsnog worden herleid. Daarnaast zijn er concurrentiebelangen. Data is een strategisch bezit. Het idee dat die waardevolle informatie wordt gebruikt om een extern model, mogelijk van een concurrent, slimmer te maken? Dat schuurt. Zeker wanneer het eindproduct, een slimmer taalmodel, niet per se toegankelijk is voor de organisatie die de data heeft aangeleverd. Tenslotte is er nog de ethische kant. Veel organisaties voelen zich verantwoordelijk voor wat er met hun data gebeurt. Wat als jouw gegevens bijdragen aan een taalmodel dat vervolgens verkeerde informatie verspreidt? Of dat gebruikt wordt voor praktijken waar je als organisatie niet achter staat?

Hoe komen we uit dit dilemma? Welke offers of afwegingen zijn we bereid te maken om gezamenlijk een transparant en soeverein Nederlands taalmodel te ontwikkelen?

De oplossing ligt in een andere benadering: data-donatie, maar met duidelijke spelregels. Samen met alle relevante actoren (publiek, privaat en maatschappelijk) moeten regels voor gebruik van de data, garanties over veiligheid en gedeelde toegang tot het eindproduct worden afgestemd.

Dit is een cruciale discussie die we als samenleving moeten voeren. Want alleen als organisaties vertrouwen dat de partijen waarmee ze hun data delen dit op een veilige en verantwoorde manier zullen gebruiken én data delen meer oplevert dan het kost, zullen organisaties die stap durven zetten.

Annette Langedijk
Research partnership lead voor de sociale- en geesteswetenschappen bij SURF

COLOFON

Uitgever:

E-data & Research

Redactieadres:

Anna van Saksenlaan 51, 2593 HW Den Haag,
088 0034666,
edata@dans.knaw.nl, edata.nl, @eDataResearch

Hoofd-/eindredacteur:

Ingrid Korver

Redactie:

Mathilde Jansen, Kasia Karpinska, Astrid de Kock,
Hilde van Oirschot, Erica Renckens, Jetze Touber,
Lauren Oude Nijhuis, Mara Verheijen

Opmaak:

Krijn Ontwerp, Nijmegen

Productie:

Platform P, Rotterdam

ISSN: 1872-0374.

E-data & Research kosteloos ontvangen?

Laat het weten via edata.nl.

E-data & Research liever (tijdelijk) op een ander adres ontvangen?
Geef wijzigingen aan ons door via edata@dans.knaw.nl.

Dutch Dataprijs 2024

Tijdens de FAIR-IMPACT National Roadshow oktober jl. vond voor de achtste keer de uitreiking van de Dutch Data Prize plaats. Drie databestanden werden daarmee in het zonnetje gezet.

■ MARION WITTENBERG

Prijswinnaars Maarten Jongeneel, Olga Grunwald en Bob Planqué. Foto: Martiniano Brito

Drie databestanden in het zonnetje

Met de Dutch Data Prize wil Research Data Netherlands (RDNL) stimuleren dat data FAIR (Findable, Accesible, Interoperable, Resuable) worden gemaakt. Datasets konden genomineerd worden in een van de drie domeinen: Social Sciences & Humanities, Natural & Engineering Sciences en Life Sciences & Health. Er waren dit jaar 52 nominaties. Een 7-koppige jury onder voorzitterschap van Dr. Claudia van Oppen (Universiteit van Maastricht) koos voor elk domein een top-3 en een winnaar.

Tijdens de FAIR-IMPACT National Roadshow in Den Haag hielden de negen finalisten een 90-seconden pitch, waarin ze hun databestand en de herbruikbaarheid hiervan voor het voetlicht brachten. De uiteindelijke 3 winnaars zijn:

'The Impact-Aware Robotics Database' van Alessandro Saccon and Maarten Jongeneel (Universiteit Twente). Een database en een aangepaste zoekinterface op het web die de ontwikkeling van impactbewuste robotica ondersteunen – een opkomende technologie en onderzoeksgebied gericht op het in staat stellen

van robots om opzettelijk dynamisch contact met omringende objecten en de omgeving te exploiteren.

De **'Generations and Gender Programme'** vertegenwoordigd door Olga Grunwald en Anne Gauthier (NIDI). De GGP is een internationaal databestand dat de levensloop en familiodynamiek van individuen van 18 tot 79 jaar in kaart brengt. Met zijn longitudinale ontwerp, met zowel retrospectieve als prospectieve informatie, volgt de GGP de ervaringen en veranderingen die individuen doormaken in hun persoonlijke leven.

De nominaties waren heel divers, zowel in type data, omvang, als grootte van de onderzoeksgroep

'Xeno-canto', een citizen science project van Bob Planqué en Willem-Pier Vellinga (Xeno-canto Foundation en Naturalis Biodiversity Center) waarbij vrijwilligers opnames van geluiden van wilde dieren kunnen opnemen, uploaden en annoteren. Het bevat meer

dan 575.000 geluidsopnames van meer dan 10.000 soorten en is uitgegroeid tot een van de grootste collecties vogelgeluiden ter wereld.

Tijdens het juryberaad werd duidelijk dat de nominaties heel divers waren, zowel in type data, omvang, als grootte van de onderzoeksgroep. Dit maakte het beoordelen van de datasets volgens van Oppen een uitdagende taak. De huidige indeling in domeinen is voor herziening vatbaar, mede door de toename van interdisciplinair onderzoek kunnen sommige databestanden onder meerdere domeinen vallen. De jury adviseert daarom ook om in het vervolg de domeinindeling los te laten en bijvoorbeeld te differentiëren tussen grote en kleine onderzoeksprojecten en tussen senior en jonge onderzoekers. Mogelijk zou een hackaton, waarbij de databestanden werkelijk gebruikt worden, een leuke manier zijn om de interoperabiliteit en herbruikbaarheid van de datasets daadwerkelijk te testen.

Meer informatie over de Dutch Data Prize 2024 en de winnaars is te vinden op de website van Research Data Netherlands <https://researchdata.nl/en/>

PreFer Data Challenge

Fertiliteitscijfers – zoals hoeveel kinderen men wil en wanneer – zijn van invloed op het leven van individuen en op maatschappelijke ontwikkelingen. Hoewel er veel onderzoek is gedaan naar hoe factoren als leeftijd, sociaaleconomische status en sociale netwerken de fertiliteitscijfers beïnvloeden, is er relatief weinig aandacht besteed aan de voorspelbaarheid van deze uitkomsten.

■ ELIZAVETA SIVAK (RUG) EN GERT STULP (RUG)

De data-challenge voor 'Predicting Fertility in the Netherlands' (PreFer) richtte zich op het opvullen van deze leemte door te onderzoeken hoe nauwkeurig fertiliteit kan worden voorspeld met behulp van onderzoeksgegevens uit het LISS panel en gegevens uit Nederlandse registers. De challenge werd georganiseerd als een samenwerking tussen de afdeling Sociologie van de Rijksuniversiteit Groningen, ODISSEI, Eyra en Centerdata.

Waarom onderzoek doen naar de voorspelbaarheid van fertiliteit?

Inzicht in de voorspelbaarheid van fertiliteit is om meerdere redenen belangrijk:

- **Het bevorderen van fertiliteitsonderzoek:** het vergelijken van voorspellingsmethoden biedt inzicht in fertiliteitsgedrag en in waar theorieën kloppen en waar ze tekortschieten.
- **Bewijs voor onderzoek naar de voorspelbaarheid van levensgebeurtenissen:** onderzoek doen naar de voorspelbaarheid van fertiliteit draagt bij aan inzicht in de voorspelbaarheid van andere levensgebeurtenissen. Dit helpt kennis in de sociale wetenschappen vooruit.
- **Verbeteren van fertiliteitsprognoses:** Nauwkeurige fertiliteitsvoorspellingen zijn essentieel voor het plannen van infrastructuur, gezondheidszorg en onderwijs. Inzicht in de voorspelbaarheid op individueel niveau kan langetermijnvoorspellingen verbeteren.
- **Gericht beleid:** Beleid voor

mensen die onbedoeld kinderloos zijn, zou kunnen worden verbeterd door het identificeren van risicogroepen. Met voorspelbaarheidsonderzoek kan de haalbaarheid van zulke gerichte interventies worden bepaald.

Voorspelbaarheid benchmarken met PreFer

De PreFer Data Challenge (gehouden tussen april en oktober 2024) bracht meer dan 130 deelnemers met verschillende achtergronden bijeen om te voorspellen of personen in de leeftijd van 18–45 jaar in Nederland binnen drie jaar kinderen zouden krijgen. Er werden twee belangrijke gegevensbronnen gebruikt: data uit grote Nederlandse registers met longitudinale demo-

Door het combineren van diverse databronnen en een robuuste infrastructuur stelt PreFer ons in staat om de grenzen van de voorspelbaarheid van fertiliteit te onderzoeken

grafische en sociaaleconomische informatie en enquêtegegevens van het LISS panel, met veel subjectieve variabelen zoals opvattingen en intenties. De deelnemers ontwikkelden een groot aantal benaderingen, variërend van logistische regressie-modellen tot het finetunen van een groot taalmodel.

Voor deze challenge zijn verschillende bronnen gebruikt:

- 1. ODISSEI Secure Supercomputer:** maakte veilige, grootschalige modeltraining op miljoenen waarnemingen mogelijk, met ondersteuning van geavanceerde methoden voor machine learning (ML).
- 2. Systeem voor reproduceerbare indelingen:** deelnemers dienden hun modellen en code in, die werden getest op synthetische data om de nauwkeurigheid en reproduceerbaarheid te garanderen, voordat de definitieve automatische evaluaties op de holdout-data werden uitgevoerd. Het indieningssysteem werd ontworpen door Eyra.
- 3. ODISSEI Portal:** zorgde voor gemakkelijk zoeken naar datasets.

De PreFer Data Challenge benadrukt het belang van benchmarking om de sociale wetenschappen vooruit te helpen. Door het combineren van diverse databronnen en een robuuste infrastructuur stelt PreFer ons in staat om de grenzen van de voorspelbaarheid van fertiliteit te onderzoeken. De challenge bevorderde de reproduceerbaarheid en stimuleerde methodologische innovatie. De bevindingen uit PreFer challenge zullen tot meer inzicht in fertiliteitsgedrag leiden en zullen bijdragen aan uitgebreider sociaalwetenschappelijk onderzoek.

Meer informatie over de data-challenge is te vinden op de [website van ODISSEI](#).

CBS met nieuwe StatLine over op SDMX als (meta)data standaard

Het huidige StatLine heeft meer dan 25 jaar dienst gedaan als de statistische database van het CBS. Tijd voor vernieuwing! In de loop van dit jaar wordt overgegaan op .Stat Suite. Een open source platform waar onder andere de OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) één van de drijvende krachten achter is. In dit artikel wat meer over de veranderingen die op stapel staan en de gevolgen daarvan voor de gebruikers. ■ **ASTRID DE KOCK**

Om met een nieuwe internationale standaard te gaan werken die óók weer aan de eisen van hedendaagse data uitwisseling voldoet, is gekozen voor .Stat Suite. Deze suite is een op internationale standaarden gebaseerd platform voor de efficiënte productie en verspreiding van statistische gegevens, waarin als (meta)data standaard SDMX (Statistical Data and Metadata eXchange) wordt gebruikt. SDMX is de internationale standaard waar Eurostat, diverse statistiekbureaus, de Europese Centrale Bank, diverse nationale banken en internationale organisaties zoals het IMF al geruime tijd mee werken.

De keuze om over te gaan op SDMX betekent echter ook dat afscheid wordt genomen van de OData kana-

len in de huidige vorm. Ook gaat er het nodige veranderen in StatLine tools zelf. Zo worden zowel het ‘jasje’ aan de voorkant, als het protocol aan de achterkant, de Application Programming Interfaces (API’s) vervangen. Alles met het uiteindelijke doel de vindbaarheid van data en het gebruikersgemak te vergroten.

API-koppeling

Er zijn veel partijen die de data van het CBS gebruiken. Om deze data (geautomatiseerd) binnen te halen, wordt vaak een zogenaamde API-koppeling gebruikt. Deze API-koppeling zorgt voor verbinding en datacommunicatie tussen meerdere softwareprogramma’s of applicaties. Omdat de nieuwe technische basis fundamenteel verschilt van het huidige StatLine, worden ook de API’s bij het CBS aangepast.

Software aanpassen

Software ontwikkelaars die CBS-API’s gebruiken, zullen hun software moeten aanpassen zodat de software overweg kan met de data-standaard SDMX. Ook kan de andere modellering van data onder SDMX gevolgen hebben voor de opbouw van tabellen en daarmee hoe data in eigen toepassingen moeten worden ingelezen. Als extra service naar de gebruikers toe, blijft na de live-gang de oude StatLine/ OData omgeving nog enige tijd in de lucht. Echter, deze zal niet meer met nieuwe cijfers worden gevuld.

Heeft u vragen over het vernieuwde StatLine, mail dan naar de Infoservice van het CBS .

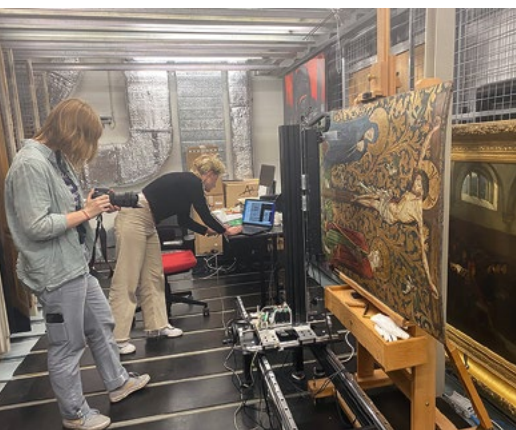
Andere kijk op kunst

Van oudsher ligt de focus bij schilderkunst op het materiaal. Een gemiste kans, volgens Liselore Tissen, die met haar promotieonderzoek de meerwaarde van 3D-reproducties laat zien.

■ ERICA RENCKENS

“Begrijp me niet verkeerd: materiaal doet er natuurlijk toe. Zonder materiaal geen reproducties. Maar een kunstwerk is meer dan dat.” Afgelopen oktober promoveerde Liselore Tissen cum laude aan de Universiteit Leiden en Technische Universiteit Delft op haar onderzoek naar de impact van 3D-geprinte reproducties van schilderijen op de authenticiteit van het origineel. Ze concludeert dat we moeten breken met de focus op het materiaal.

“Je kunt een kunstwerk in een context plaatsen”, geeft ze als voorbeeld. “Is een reproductie van een altaarstuk dat in een kerk staat bijvoorbeeld niet authentiekter dan het origineel in een museum? Daar heeft het zijn functie weer, alleen het materiaal klopt niet.” Of: in de moderne kunst vergaat het werk vaak, maar bewaren we toch het materiaal – meestal tegen de wens van de kunstenaar in. “Is een reproductie dan niet een goede manier om zowel het materiaal als het concept van de kunstenaar te conserveren?”

Technisch kunsthistorisch onderzoek

Rijkere ervaring

In haar onderzoek bekeek Tissen de mogelijkheden van 3D-producties in verschillende vakgebieden. Zoals in de materiaalkunde en technische kunstgeschiedenis, waar een reproductie kan laten zien hoe een kunstwerk er direct na het schilderen uitzag, voordat pigmenten verkleurden.

Gouden verf op een altaarstuk is in de 16e eeuw met blauw overschilderd.

Of in de conservering en restauratie, waarin ethische dilemma's over later aangebrachte verflagen of restauraties spelen: met reproducties zou je verschillende versies van hetzelfde werk kunnen hebben. Daarmee kunnen we niet alleen een beter begrip van het origineel krijgen, maar ook restauratie-ingrepen visualiseren en testen.

Ze keek ook naar de museumpraktijk en de interactie met de museumbezoeker, waarin een reproductie die aangeraakt mag worden, zorgt voor een rijkere ervaring. “Inmiddels heb ik zo een paar tentoonstellingen

Technisch kunsthistorica Liselore Tissen

mogen maken”, vertelt de onderzoeker. “En dan zie je dat je mensen met reproducties meer kunt vertellen, door de multisensorische ervaring waardoor lappen tekst niet meer nodig zijn of doordat je iets ziet wat je in het echt niet kunt zien. Bij veel grote tentoonstellingen sta je toch vooral tegen de achterhoofden van andere bezoekers aan te kijken.”

Engagement

Musea stonden bij aanvang van haar onderzoek, dat in 2018 als master-scriptie begon, niet te springen om mee te werken, maar Tissen bleek de tijd aan haar zijde te hebben. “Musea waren bang voor waardeverlies en dachten dat het publiek hier niet op zat te wachten. Maar tijdens de pandemie bleek het engagement met kunst juist toe te nemen, terwijl mensen de originelen niet konden zien. Toen begrepen ze het beter, al gaat het nog steeds wel vaak traag.”

Ook geesteswetenschappers reageren doorgaans niet direct enthousiast. “Zij willen het liefst zelf in de oude boeken duiken en denken dat je veel van de technologie moet weten, maar dat is helemaal niet nodig. Het is allemaal niet zo eng, er is juist heel veel mogelijk, als je maar open staat voor elkaar en goed communiceert. Dat wil ik met mijn proefschrift laten zien.”

Tissens proefschrift verschijnt begin 2026 in boekvorm bij uitgeverij Brill. Daar zijn dan ook hoofdstukken over restitutie, verantwoord datagebruik en klimaatimpact van 3D-scans en -prints aan toegevoegd. ●

CENTERDATA

Het gebruik van de Corona Melder App

Tijdens corona heeft Centerdata namens Tilburg University en het ministerie van BZK een longitudinaal onderzoek in het LISS panel uitgezet waarbij we respondenten vragen stelden over hun gebruik van de Corona Melder App en overwegingen waarom ze de app juist wel of niet gebruikten. In totaal werden er zes metingen afgenomen in de periode oktober 2020 tot en met maart 2022.

Alle metingen zijn sinds kort beschikbaar in het data archief:

Wave 1 - DOI: <https://doi.org/10.57990/yygc-1502>

Wave 2 - DOI: <https://doi.org/10.57990/kb8t-sg91>

Wave 3 - DOI: <https://doi.org/10.57990/761t-4j92>

Wave 4 - DOI: <https://doi.org/10.57990/zma6-9762>

Wave 5 - DOI: <https://doi.org/10.57990/gk8h-q851>

Wave 6 - DOI: <https://doi.org/10.57990/f488-ze17>

Ook sinds kort beschikbaar:

Studies LISS panel

► **Bekker, M., Assen, M. van**, november 2009, *Autonomy-connectedness*.

DOI: <https://doi.org/10.57990/vj0v-pa34>

► **Coenders, M.**, november 2022, *International solidarity*.

DOI: <https://doi.org/10.57990/yfth-m327>

► **Cock, E. de**, juli august 2024, *Economic Situation: Housing - Wave 17*.

DOI: <https://doi.org/10.57990/8vkt-er05>

► **Elshout, M.**, august - september 2024, *Religion and Ethnicity - Wave 17*.

DOI: <https://doi.org/10.57990/vadb-j279>

► **Elshout, S.**, januari - juni 2023, *Initial Questionnaire - 2023 - part 1 until June*.

DOI: <https://doi.org/10.57990/eq2x-hc09>

► **Elshout, S.**, juli - december 2023, *Initial Questionnaire - 2023 - part 2 from July*.

DOI: <https://doi.org/10.57990/8prj-kx02>

► **Jongerius, S.**, juni - juli 2024, *Economic Situation: Income - Wave 17*.

DOI: <https://doi.org/10.57990/86sb-lv11>

► **Oudejans, M.**, september - oktober 2023, *Family and Household - Wave 16*.

DOI: <https://doi.org/10.57990/0kgq-x803>

► **Streefkerk, M.**, april - mei 2024, *Work and Schooling - Wave 17*.

DOI: <https://doi.org/10.57990/e600-dp21>

Deze bestanden zijn kosteloos beschikbaar via:

<https://www.dataarchive.lissdata.nl/>

Bezoek deze site of scan de QR-code.

CBS

VTVHOSTUDENT

Dit longitudinale bestand geeft de relatie weer tussen onderwijsnummer enerzijds en RINPER-SOON anderzijds. Vtvhostudent: Volgtijdelijk vergelijkbare Persoon-id's van studenten.

CODI: Cohort Onderzoek Duurzame Inzetbaarheid 2016-2023

Dit bestand kan worden gebruikt om inzicht te krijgen in de leeftijdsafhankelijkheid van determinanten van duurzame inzetbaarheid CODI: Cohort Onderzoek Duurzame Inzetbaarheid 2016-2023.

Datalekmeldingen

Overzicht van datalekmeldingen bij de Autoriteit Persoonsgegevens. Datalekmeldingen: Datalek-meldingen van bedrijven.

NiB; Nederland in Beeld

Nederland in Beeld (NiB) is een doorlopend enquêteonderzoek en gaat onder meer over wat de inwoners van Nederland belangrijk vinden in hun leven, over hoe ze over de toekomst denken, hoe ze aankijken tegen maatschappelijke vraagstukken en over hoe mensen maatschappelijk meedoen. NiB: Nederland in Beweging.

Inharmatab: Inkomen huishoudens t.o.v. armoedegrens

Dit bestand bevat Inkomen van het huishouden t.o.v. de armoedegrens. Inharmatab: Inkomen huishoudens t.o.v. armoedegrens.

Bezoek de CBS microdata catalogus via

<https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten>

Bezoek deze site of scan de QR-code.

DANS

De volgende datasets zijn open access beschikbaar in de DANS Data Stations:

► **S. Gil-Clavel; T. Filatova**, 2024, *Interrelated Climate Change Adaptation Measures and Factors*

<https://doi.org/10.17026/SS/PYZCCK>, DANS Data Station Social Sciences and Humanities, V2

► **T. Ubels**, 2024, *Well-Being and Psychosocial Support for Undocumented Migrants in the Netherlands: 2021-2023*

<https://doi.org/10.17026/SS/4643AL>, DANS Data Station Social Sciences and Humanities, V1

► **D. Platte**, 2024, *The Effect of Fostering a Growth Mindset in Primary School Children: Does Intervention Approach Matter?*

<https://doi.org/10.17026/SS/DCUYOL>, DANS Data Station Social Sciences and Humanities, V1

► **M. Duran**, 2024, *Survey Data: Judgments without blinders (oordelen zonder oogkleppen)*

<https://doi.org/10.17026/SS/Y1JHMH>, DANS Data Station Social Sciences and Humanities, V2

► **H. Heunis; N. Pulles; E. Giebels; B. Kollöffel; A.G. Sigurðardóttir**, 2024,

Strategic Adaptability Negotiation Training <https://doi.org/10.17026/SS/OVS5DE>, DANS Data Station Social Sciences and Humanities, V2

► **M. Marx**, 2024,

Een verzameling Nederlandse Convenanten <https://doi.org/10.17026/SS/PNWSYA>, DANS Data Station Social Sciences and Humanities, V2

► **H. Vellinga; F. Sysling; S. Kompier; T. Niederer**, 2024, *Who did all the work? The hidden labour of colonial science*

<https://doi.org/10.17026/SS/T22OYZ>, DANS Data Station Social Sciences and Humanities, V1

► **A. Viersen**, 2024,

Exterieur kasteel het Muider slot <https://doi.org/10.17026/AR/4KYAIL>, DANS Data Station Archaeology, V1

► **Archeoplan Eco**, 2024, *BoneArt*

<https://doi.org/10.17026/AR/FEFITX>,

DANS Data Station Archaeology, V1

► **K.M. Cohen; H.J. Pierik**, 2024, *Landschapskaarten naar periode en diepte voor archeologisch gebruik in Holoceen-afgedekte delen van Nederland*

<https://doi.org/10.17026/AR/NRFZKP>,

DANS Data Station Archaeology, V1

► **Y.R. Freski; C. Hecker; M. van der Meijde; A. Setianto**, 2024, *Replication Data for: Synergy of Airborne Thermal Infrared Imagery and Light Detection And Ranging for Geothermal Mapping*

<https://doi.org/10.17026/PT/4BQNXW>, DANS Data Station Physical and Technical Sciences, V1

► **M. Tigli; M.P. Bak; J. Janse; M. Strokal; A.B.G. Janssen**, 2024,

Data from: "The future of algal blooms in lakes globally is in our hands"

<https://doi.org/10.17026/PT/R2QITK>, DANS Data Station Physical and Technical Sciences, V1

► **C. van Rinsum**, 2024,

Rapportage onderzoek naar het effect van hydrotherapie op het ervaren welzijn en het zorggebruik; Living Lab Hydrotherapie van het Biljoenbad

<https://doi.org/10.17026/LS/TFGNLS>,

DANS Data Station Life Sciences, V1

► **J. van Pamelan**, 2024,

Interim analysis of the BIA study - changes in brain-immune-intestine axis after cladribine tablets in patients with relapsing remitting multiple sclerosis

<https://doi.org/10.17026/LS/GDHNOO>,

DANS Data Station Life Sciences, V2

Bezoek de DANS Data Stations via

<https://dans.knaw.nl/data-stations/>

Bezoek deze site of scan de QR-code.

De briefwisseling van ambassadeur Suriano

Christofforo Suriano was de eerste Venetiaanse ambassadeur in de Nederlandse Republiek. De brieven die hij tussen 1616 en 1623 schreef aan de Venetiaanse Senaat zijn nu ontsloten.

■ MATHILDE JANSEN

725 brieven zijn er te vinden in de online editie van de correspondentie van Christofforo Suriano aan de Venetiaanse Doge (het staatshoofd) en de Senaat. Wat deze brieven bijzonder maakt is dat Suriano aan het begin staat van de diplomatieke samenwerking tussen Nederland en Venetië.

“Suriano werd aanvankelijk naar de Nederlandse Republiek gestuurd om schepen en soldaten te huren voor de oorlog met de Habsburgers”, vertelt historica Nina Lamal van het Huygens Instituut. “Venetië was zelf in die tijd de grootste schepenbouwer, maar had extra manschappen en materieel nodig. In de periode dat Suriano hier verbleef, sloot hij een alliantie tussen de Nederlandse Republiek en Venetië. Dat was bijzonder omdat een staat in het katholieke Italië hiermee een samenwerking aanging met een protestantse nieuwe republiek, die bovendien niet internationaal erkend was.”

Persoonlijk inkijkje

Niet alleen de brieven die hij schreef aan de Venetiaanse Doge en de Senaat zijn in de editie terug te vinden, maar ook alle bijlagen die hij meestuurt. Lamal licht toe: “Je kan daarbij denken aan lijsten van opvarenden van de schepen, kopieën van andere brieven,

stukken van de Staten-Generaal, notarisakten. Dat maakt deze editie veel omvangrijker dan veel andere. Je krijgt hiermee een persoonlijk inkijkje in de contacten van Suriano met heel belangrijke mensen in de Republiek. Zo rapporteert hij bijvoorbeeld woord voor woord gesprekken met Maurits van Nassau in zijn brieven.”

De brieven zijn afkomstig uit het staatsarchief van Venetië. Om de scans van de originele brieven online te publiceren was nog niet zo eenvoudig, vertelt Lamal. “In Nederland hebben we inmiddels een lange traditie van digitalisering, maar in Italië is dat pas in de coronatijd van de grond gekomen. Tot die tijd werd digitalisering tegengehouden door strenge wetgeving. Mijn eigen onderzoek heb ik daarom altijd in de archieven moeten doen. Het is een unicum dat deze brieven nu online staan.”

Handschriftherkenning

Online zijn zowel scans van de originele handschriften als transcripties te vinden. Die transcripties zijn handmatig gemaakt door een team van Italiaanse transcribenten, vertelt Lamal. “De handschriftherkenningssoftware Transkribus, die we op het Huygens Instituut veel hebben gebruikt voor

het omzetten van oude handschriften, was in de begintijd van het project nog niet genoeg getraind op Italiaanse handschriften. Bij een vervolgprijsproject willen we wel een deel automatisch doen.”

De transcripties zijn verrijkt met Engelstalige informatie over personen die genoemd worden in de brieven. Ook is bij elke brief een Engelse samenvatting te vinden. Voor de infrastructuur van deze online editie heeft het team geprofiteerd van de generieke software die de afdeling Digitale Infrastructuur van het KNAW Humanities Cluster tegenwoordig ontwikkelt. “We hebben één datamodel ontwikkeld voor dit type bronnen, met een typisch tekstuele component en verrijkingen op die tekst”, vertelt ontwikkelaar Hennie Brugman. “Alle software is bijvoorbeeld ook gebruikt voor de website Goetgevonden, waar de resoluties van de Staten-Generaal zijn te vinden.”

Lamal benadrukt het belang van nauwe samenwerking tussen onderzoekers en ontwikkelaars in dit soort projecten. “Je moet continu in gesprek blijven om de *common ground* te vinden.”

<https://suriano.huygens.knaw.nl/>

Onderzoek naar de toekomst van AI-regulering in Europa

Hoe kan Europa zijn doelen in de regulering van kunstmatige intelligentie efficiënt bereiken? En hoe kan de EU zelf AI gebruiken voor dit doel?

In het zogenoemde AI4POL-project, gefinancierd door het EU Horizon Europe-programma, gaan onderzoekers van Centerdata met een internationaal onderzoeksteam onderzoeken of de EU-regelgeving daadwerkelijk haar burgers ondersteunt. AI4POL brengt onderzoekers samen uit de vakgebieden technologieontwikkeling, ethiek, recht, economie en politieke wetenschappen. Partners zijn onder andere Tilburg University, de Technische Universiteit van München (TUM), de University of East Anglia (UEA), Visionary Analytics, Centerdata, de Università

degli Studi di Roma Unitelma Sapienza en de TUM Think Tank. Het onderzoeksteam wordt ondersteund door een adviesraad met vertegenwoordigers van regelgevende autoriteiten, consumentenbeschermingsorganisaties, maatschappelijke organisaties en bedrijven.

Ook zal het team AI-tools en datawetenschappelijke methoden ontwikkelen waarmee beleidsmakers en toezichthouders de effecten van hun wetgeving beter kunnen evalueren, evenals mogelijke bedreigingen door technologische ontwikkelingen in niet-democratische staten.

Meer informatie over dit toekomstige onderzoek is hier te vinden: <https://tinyurl.com/46x47hut>

VICTIMS-studie: cruciale inzichten voor hulp aan slachtoffers

De VICTIMS-studie onderzoekt sinds 2018 de positie van slachtoffers van trauma's in een veranderende samenleving. Metingen acht tot en met tien (2025-2027) zijn eind 2024 goedgekeurd door Fonds Slachtofferhulp. ■ LAUREN OUDE NIJHUIS, CENTERDATA

Grootschalig en langdurig onderzoek

VICTIMS, kort voor Victims in Modern Society, is een meerjarig kwantitatief onderzoek onder de volwassen Nederlandse bevolking. Het wordt uitgevoerd door onderzoekers van Fonds Slachtofferhulp, Tilburg University, Universiteit Twente en Centerdata. De metingen worden uitgevoerd in het representatieve LISS panel en verzamelen data over onderwerpen als sociale steun, erkenning, gebruik van professionele hulp en psychische klachten na slachtofferschap.

Sinds de start zijn zeven meetrondes succesvol afgerond. Dit heeft geleid tot belangrijke inzichten en talloze publicaties. In augustus 2024 werd bijvoorbeeld een studie gepubliceerd die aantoont dat nieuwe trauma's het herstel van bestaande angst- en depressieve klachten aanzienlijk vertragen. Daarnaast verhoogt het uitblijven van herstel na een jaar de kans op een posttraumatische stressstoornis (PTSS) aanzienlijk. Deze bevindingen onderstrepen het belang van grondige screening door zorgverleners, zoals huisartsen en slachtofferhulp, waarbij ook gekeken wordt naar bestaande psychische klachten.

Data voor wetenschap en maatschappij

Naast inhoudelijke resultaten richt de VICTIMS-studie zich ook op de toegankelijkheid van de verzamelde data. Onlangs publiceerden onderzoekers Van der Velden, Contino en Das een artikel in het wetenschappelijke tijdschrift Data in Brief. Hierin

wordt de structuur en inhoud van de dataset beschreven, die onder meer gegevens bevat over traumatische gebeurtenissen, copingstrategieën en gebruik van hulpverlening. Dit artikel stimuleert andere onderzoekers om de data te hergebruiken, wat de wetenschappelijke en maatschappelijke impact vergroot. De publicatie is beschikbaar via: doi.org/10.1016/j.dib.2024.110346.

Alle data wordt opgenomen in het LISS Data Archive, waar het beschikbaar is voor maatschappelijk en wetenschappelijk onderzoek. Dit draagt bij aan de transparantie en het hergebruik van gegevens, een belangrijk speerpunt van de VICTIMS-studie.

Een toekomst vol nieuwe inzichten
Met de aankomende meetrondes en verdere publicaties blijft de

VICTIMS-studie een cruciale bron van kennis over slachtoffers van trauma's en herstel. De combinatie van inhoudelijke diepgang en open datatoegang ondersteunt beleidsmakers en zorgverleners in hun werk voor slachtoffers. Dankzij de steun van Fonds Slachtofferhulp en het LISS panel behoudt deze studie haar waarde voor de samenleving.

Meer informatie over de VICTIMS-studie is te vinden op: <https://fondsslachtofferhulp.nl/projecten/victims-in-modern-society/>

Meer over het LISS Data Archive is hier te vinden: <https://www.dataarchive.lissdata.nl/>

‘Data verzamelen is vakwerk’

Twee iconen uit de e-sciences gaan met pensioen. De een vanuit de sociale wetenschappen, de ander vanuit de geesteswetenschappen en de informatica. Een gesprek over het verleden, het heden en de toekomst. ■ ERICA RENCKENS

Als er één overeenkomst is tussen Pearl Dykstra en Arjan van Hessen, is het wel dat ze allebei eigenlijk nog helemaal geen zin hebben om hun academische lier aan de wilgen te hangen. Beiden gaan ze dus voorlopig nog wel even door, al is het op een lager pitje. De grote projecten zijn overgedragen, bijna alle promovendi hebben hun proefschriften verdedigd, en wat overblijft is tijd en ruimte voor kleinere projecten uit persoonlijke interesse.

Die interesses zijn bij beide onderzoekers wel heel verschillend. Pearl Dykstra is een coryfee uit de sociale wetenschappen die jarenlang onderzoek heeft gedaan naar intergenerationale solidariteit, vergrijzing en familieveranderingen. Als hoogleraar empirische sociologie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam stond ze aan de wieg van ODISSEI, de nationale digitale onderzoeksinfrastructuur voor de sociale wetenschappen.

Arjan van Hessen stond aan de basis van een andere nationale digitale onderzoeksinfrastructuur, die voor de geesteswetenschappen: CLARIN – en later CLARIAH. Al is hij door zijn vakgebied wellicht eerder ingenieur dan geesteswetenschapper; hij heeft zijn carrière gewijd aan de ontwikkeling van spraaktechnologie en dan vooral automatische spraakherkenning.

Angst voor delen

Zowel Dykstra als Van Hessen promoveerde rond 1990. Sinds die tijd hebben ze de omgang met data flink zien veranderen. “Van huis uit ben ik dataverzamelaar”, vertelt Dykstra. “Voor mijn proefschrift werkte ik met persoonlijke interviews die met schriftelijke vragenlijsten werden afgenomen. Die antwoorden moesten nog worden ingetypt. Daarna kregen we subsidie voor een heel grote survey onder vijfduizend ouderen. De interviews

Arjan van Hessen Foto: Bart van Vliet

werden op cassettebandjes opgenomen, maar we werkten ook al met laptops – dat was destijds heel vooruitstrevend. Eind jaren 90 werd ik projectleider van de Netherlands Kinship Panel Study (NKPS). Die data verzamelden we via een combinatie van face-to-face interviews en schriftelijke vragenlijsten, maar ook via internet. Afkomstig van zowel de hoofdrespondent als van familieleden als partners, ouders, kinderen en broers en zussen. Later kregen we beschikking over echt grote hoeveelheden data, kant en klaar van bijvoorbeeld banken of het CBS.”

Van Hessen heeft nooit met bandjes gewerkt, vertelt hij. “Voor spraakherkenning is nu eenmaal digitale data nodig, dus alles werd gedigitaliseerd of, later, digitaal opgenomen. Eerst bij de Universiteit Utrecht, in Duitsland en België, later aan de Universiteit Twente. Die leende zich daar als technische universiteit natuurlijk ook goed voor, de infrastructuur was al aanwezig.” Hij ging twintig jaar geleden nog persoonlijk langs bij de grote landelijke dagbladen om ervoor te zorgen dat zij hun data beschikbaar stelden. “Dan legde ik uit dat we moderne teksten nodig hadden om goede taalmodellen te kunnen

maken voor de spraakherkenning. Heel veel én digitaal. De meeste waren wel bereid mee te werken, alleen de Telegraaf niet, die wilde toen zijn data niet delen.”

Die angst voor data delen herkent Dykstra wel: “Bij de NKPS lukte het om onze data binnen een jaar beschikbaar te stellen, maar onze adviescommissie adviseerde ons dat niet te doen, want dan zouden anderen er met onze data vandoor gaan. Maar dat vonden we juist prima, dan werden ze tenminste gebruikt! En bovendien: niemand wist zo goed wat de data betekenden als wij, want wij hadden de vragenlijsten ontwikkeld.”

Waardering voor verzamelen

Het delen van data blijft ook nu nog een heet hangijzer. Dykstra: “Ik zie wel veranderingen, maar *data hugging* blijft spelen. In de sociale wetenschappen zijn de sociologen, de politicologen en de demografen wel gewend om veel samen te werken, maar in de psychologie gaat het veel om kleinschalige studies. Die willen hun idee graag snel publiceren, maar data goed beschrijven en beschikbaar maken kost nu eenmaal tijd. Onderzoekers zien ook niet altijd dat hun data ook interessant kunnen zijn voor anderen. Ik vind het heel goed dat NWO en veel tijdschriften het beschikbaar stellen van je onderzoeksdata tegenwoordig als voorwaarde stellen.”

“En dan zijn sociaalwetenschappers hier volgens mij altijd al makkelijker in geweest dan geesteswetenschappers”, zegt Van Hessen. “Die hebben dan bijvoorbeeld een mooi interview waar ze ‘ooit’ nog eens iets mee willen doen en dat krijg je dan gewoon niet. Laatst ontving ik eindelijk proefschriftbandjes van iemand die al vijf jaar met pensioen is. Maar het wordt wel beter – jongere onderzoekers zijn er wat makkelijker in.”

“Die hele grote datasets in combinatie met een supercomputer, die vind ik geweldig”

Pearl Dykstra Foto: Bart van Vliet

Een belangrijke oorzaak daarvan is de waardering die er tegenwoordig ook is voor de dataverzamelaar. “In het verleden ging het vooral om degene die over de data schreef, die kreeg alle eer. Maar nu wordt de dataverzamelaar ook genoemd en dat maakt delen ook makkelijker”, aldus Van Hessen. Dykstra: “Data verzamelen is ook vakwerk. Mijns inziens is het beter als dat wordt gedaan door een expertgroep dan dat alle studenten hun eigen surveys gaan doen met slecht samengestelde, ongelukkige vragenlijsten, of met slechte steekproeven. Werk dan samen! Dat inzicht begint gelukkig steeds meer te komen, ook binnen opleidingen. En de data zijn ook steeds beter vindbaar, dat helpt natuurlijk ook.” Van Hessen vult aan: “Al geldt dat vooral voor Nederland, op Europese schaal begint het nu pas net een beetje op gang te komen. Terwijl er over bijvoorbeeld de Nederlandse geschiedenis ook veel interessants zal liggen in Leuven, Keulen of Parijs.”

Schaalvergroting

Als Dykstra en Van Hessen nu aan het begin van hun carrière hadden gestaan, dan wisten ze het wel. “Die hele grote datasets die je nu hebt, in combinatie met een supercomputer, die vind ik geweldig”, glundert Dykstra. “Daarmee kun je hele bevolkingsnetwerken in kaart brengen, waarmee je heel spannende vragen kunt beantwoorden. Bijvoorbeeld welke invloed je klasgenoten hebben op je verdere levensloop. Dat is uniek voor Nederland. Vakgebieden worden ook steeds breder, met overlap met bijvoorbeeld materiaal-kunde of gezondheidswetenschappers, wat ook weer veel nieuwe onderzoeksvragen opwerpt.”

“Die schaalvergroting is fascinerend”, beaamt Van Hessen. “Dat wordt alleen maar groter en dan komen straks ook nog de quantumcomputers. Als ik nu veertig jaar jonger was, zou ik met AI verder gaan waar ik nu ben. En dan niet alleen spraak, maar ook taal en het non-verbale. We weten inmiddels redelijk wat er wordt gezegd, maar wat wordt er eigenlijk bedoeld?”

Een punt van zorg is voor beiden wel de duurzaamheid. Dykstra: “Je moet blijven pleiten voor financiering van de infrastructuren en de toegankelijkheid van data. En daarnaast natuurlijk de CO₂-voetafdruk, ook van AI, die is gigantisch.” Van Hessen: “Daar wordt gelukkig wel aan gewerkt, maar dat gaat helaas niet zo snel. Als individuele onderzoeker kun je dat ook niet oplossen.” Dykstra concludeert: “Ook hier moet samenwerking over grenzen heengaan.” ●

CLERUS: een aanwinst voor religiehistorisch onderzoek

Onlangs werd het DANS Data Station Social Sciences and Humanities verrijkt met een dataset betreffende predikanten in Nederland in de periode 1572-2004. Oude bestanden zijn in een nieuw datamodel herbruikbaar gemaakt onder de toepasselijke naam CLERUS (Latijn voor geestelijkheid).

■ FRED VAN LIEBURG & MAURICE DE KLEIJN

Als student maatschappijgeschiedenis in Rotterdam begon Fred van Lieburg in 1987 met de aanleg van een elektronische kaartenbak op basis van een handschriftcollectie van W.M.C. Regt. Genealogische ervaring, kerkhistorische belangstelling en een voorgenomen afstudeertraject bij hoogleraar Willem Frijhoff vloeiden hier ineen. Frijhoff was zelf gepromoveerd op een prosopografische studie van Nederlandse academici in de periode 1575-1815, waarin door specifieke bronproblemen de theologen onvoldoende in beeld konden komen.

In de Republiek (1588-1795) hoefden predikanten van de publieke, gereformeerde kerk niet te promoveren en zelfs geen universitaire theologiestudie te hebben gevolgd om hun beroep te kunnen uitoefenen. Voor gegevens over deze personen en hun loopbanen zijn we aangewezen op 'naamlijsten' die vanaf de achttiende eeuw meestal op stedelijk of regionaal niveau werden uitgegeven. Het in 1996 door Van Lieburg als bijlage bij zijn proefschrift uitgegeven 'Repertorium' was het eerste – zowel alfabetisch als geografisch geordende – overzicht op nationale basis.

Destijds waren WordPerfect 5.1 en dbase 3+ de software pakketten waarmee de gegevens van 12.580 dominees op (semi)gestructureerde wijze werden opgeslagen en met behulp van SPSS geanalyseerd. Later zijn deze overgezet naar Word, Excel of Access. Daarnaast is de popu-

Career path of Reformed Minister Wilhelmus à Brakel (1635 - 1711)

Son of Theodorus Brakel

Kaartvisualisatie Bron: Rijksmuseum

latie uitgebreid met Nederlandse predikanten buiten de grenzen van de Republiek en doorlopend tot 2004, het jaar waarin de voormalige Nederlandse hervormde kerk opging in de Protestantse Kerk in Nederland.

In 2023 gaf het Netherlands eScience Center een stimuleringsbeurs voor het ontwerp van een 'Digital Dutch Religion Portal 1500-2000 (DigiDuRe)' met Maurice de Kleijn als senior research software engineer [1]. Terwijl enkele studentassistenten hielpen bij de curatie van data, ontwierp De Kleijn een uitgebreid relationeel datamodel en diverse data conversie en analyse scripts [2], die het mogelijk maken de data inzichtelijk te maken, als ook te koppelen aan andere datasets zoals het Biografisch Portaal (Huygens ING) en de Nederlandse Bibliografie Totaal (KB).

Een volledig gecureerde versie van de database voor de periode 1572-1815 is beschikbaar als CLERUS 1.0 met in totaal 12.579 predikanten. De eerstvolgende stap is de uitbreiding hiervan tot 2004 en inbedding in de totale groep van ca. 30.000 proponenten/kandidaten (van wie verreweg de meesten predikant werden) in de periode 1550-2004 in de (Zuidelijke en Noordelijke) Nederlanden en de overzeese gebieden. Over de 'koloniale geestelijkheid' loopt momenteel een project bij het Netwerk Instituut van de VU[3].

- [1] <https://research-software-directory.org/projects/digidure>
- [2] <https://github.com/DigiDuRe/DigiDuRe>
- [3] <https://networkinstitute.org/projects/mapping-missionaries-in-the-dutch-colonial-empire-1600-1960/>

Nieuwe subsidies voor kennisinfrastructuur in het roerend erfgoed: Mondriaan, erfgoedonderzoek, watermerken, glaskunst, agrarisch erfgoed

De European Research Infrastructure for Heritage Science (E-RIHS) heeft onlangs vijf projecten gehonoreerd die een significante bijdrage leveren aan de onderzoeks- en kennisinfrastructuur in Nederland op het gebied van roerend erfgoed. ■ **JETZE TOUBER**

Het gaat om innovatieve samenwerkingsprojecten van maximaal een jaar waaraan E-RIHS (met ondersteuning van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) een totale subsidie van €300.000 heeft toegekend. De projecten bevorderen de duurzame beschikbaarheid, toegankelijkheid en uitwisseling van onderzoeksdata rond cultuurgoederen. Ze stimuleren daarmee de toepassing van de FAIR-principes (Findable, Accessible, Interoperable, Reusable) in het erfgoedveld.

Het Kunstmuseum Den Haag leidt het project 'Victory Boogie Woogie In Detail', dat de resultaten van materiaalonderzoek naar Piet Mondriaans Victory Boogie Woogie integreert in de centrale kunsthistorische en -technische kennisinfrastructuur van het RKD. Het doel is een model te ontwikkelen voor de open uitwisseling van materiaaltechnische en restauratiegegevens van schilderijen, wat bijdraagt aan een gestandaardiseerde en toegankelijke databank voor kunstonderzoek.

Het Huygens Instituut (Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen) initieert het project 'Toegang tot context', waarin het 'data-enveloppes' introduceert als methode

voor de duurzame ontsluiting van datasets die voortkomen uit erfgoedonderzoek. In tegenstelling tot traditionele manieren om erfgoeddata te beschrijven, bieden deze data-enveloppes een rijkere context en samenhang, wat de vindbaarheid en herbruikbaarheid van digitale erfgoed informatie aanzienlijk verbetert.

Onder leiding van het RKD richt het project 'Innovatief onderzoek naar Watermerken in Nederlandse Tekeningen (I-WaNT)' zich op het verzamelen en integreren van nieuwe data over watermerken in het papier van tekeningen, met een speciale focus op werken van Rembrandt. Door deze gegevens toe te voegen aan de bestaande kennisinfrastructuur, wordt een waardevolle bron gecreëerd voor kunsthistorici en onderzoekers, die inzicht biedt in de herkomst en datering van de tekeningen.

De Stichting Behoud Moderne Kunst werkt in het project 'Collectiekennis 2.0-Glas' aan het ontsluiten van een belangrijk glaskunstarchief. Door verschillende soorten data over glaskunst te verbinden en beschikbaar te maken via een digitaal platform, wordt een geïntegreerde en toegankelijke bron gecreëerd voor zowel onderzoekers

als het brede publiek – analoog aan vergelijkbare initiatieven op het gebied van plastics en fotografie. Dit draagt bij aan de zichtbaarheid en waardering van glaskunst binnen het culturele erfgoed.

De Stichting Erfgoed Gelderland, tot slot, leidt het project 'Ontwikkeling Thesaurus Roerend Agrarisch Erfgoed', dat zich richt op het ontwikkelen van een thesaurus om agrarische cultuurgoederen op gestructureerde wijze te beschrijven. Dit initiatief beoogt het onderzoek naar agrarisch erfgoed te stimuleren, door terminologie te standaardiseren en samenwerking tussen onderzoekers te bevorderen. Hierdoor wordt de toegankelijkheid en het begrip van agrarisch erfgoed vergroot.

De toekenning van deze subsidies onderstreept het belang dat E-RIHS en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed hechten aan de ontwikkeling van een robuuste en data-intensieve kennisinfrastructuur. Door het ondersteunen van dergelijke initiatieven wordt niet alleen de wetenschappelijke gemeenschap versterkt, maar ook de bredere samenleving, die profiteert van verbeterde toegang tot en begrip van cultureel erfgoed. ●

AlgoSoc: technologie en publieke waarden in balans

Met de groeiende invloed van algoritmes op besluitvorming staat onze samenleving voor de uitdaging om publieke waarden zoals eerlijkheid en transparantie te beschermen. Het AlgoSoc-project (Algorithmic Society), gefinancierd door het Ministerie van OCW en uitgevoerd in samenwerking met diverse Nederlandse universiteiten en het LISS panel, richt zich op oplossingen om technologie en maatschappelijke belangen in balans te houden.

In maart 2024 vond de eerste van zes dataverzamelingen plaats. Bijna 4000 panelleden deelden

hun mening over de rol van AI en algoritmes in de samenleving. Tijdens de tweede ronde, die eind 2024 plaatsvond, werd deelnemers gevraagd om naast het invullen van een vragenlijst ook hun 'digital trace data' te doneren van platforms zoals TikTok, Meta en Google. Hiermee wordt onderzocht in hoeverre mensen dagelijks te maken krijgen met algoritmes.

De resultaten van de eerste ronde zijn gepubliceerd in de AlgoSoc AI Opinion Monitor: <https://monitor.algosoc.org/en>.

ODISSEI Conference 2024

Op dinsdag 10 december 2024 vond de jaarlijkse ODISSEI Conference plaats in de Jaarbeurs in Utrecht.

Deze conferentie bracht een diverse gemeenschap van sociale wetenschappers samen om te discussiëren over data, methoden, infrastructuur, ethiek en theoretische ontwikkelingen binnen digitaal en computationeel onderzoek.

De dag begon met een panelsessie onder leiding van moderator Pearl Dykstra, voorzitter van het ODISSEI Management Board en hoogleraar Empirische Sociologie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. De panelleden – Claes de Vreese (UvA), Valérie Pattyn (Leiden University), Verena Seibel (Utrecht University) en Jacqueline Mout (OCW) – bespraken de rol van de ODISSEI-infrastructuur in beleidsgericht onderzoek. Centraal stonden vragen over de stappen die nodig zijn om de ambities van ODISSEI verder te verwezenlijken.

De ODISSEI Facilities Flashtalks boden een dynamisch overzicht van belangrijke faciliteiten binnen ODISSEI. In vijf minuten werden tools en platforms gepresenteerd die onderzoekers ondersteunen zoals het Secure ANALysis Environment (SANE) door Ahmad Hesam en het SoDa-team onder leiding van Erik-Jan van Kesteren. Deze sessies boden het publiek een beknopt maar krachtig inzicht in de beschikbare hulpmiddelen.

Tijdens de pauzes konden deelnemers de stands van de ODISSEI Marketplace bezoeken. Hier waren organisaties zoals Centerdata met het LISS panel, DANS, het CBS en het Netherlands eScience Center aanwezig. Daarnaast werden 58 wetenschappelijke posters tentoongesteld, met onderwerpen die varieerden van data-analysetechnieken en modellering tot gedrags- en sociale wetenschappen.

Daarna volgden drie parallelle sessies met een breed scala aan presentaties. De onderwerpen omvatten onder andere data donatie, beleidsgericht onderzoek en FAIR practices, waardoor deelnemers een programma konden kiezen dat aansloot bij hun interesses.

Een hoogtepunt van de dag was dat de posterprijs en de Predicting Fertility Benchmark Challenge Award werden uitgereikt. De Predicting Fertility Benchmark Challenge Award ging naar Hanzhang Ren (Stanford University) en Emily M. Cantrell (Princeton University) met hun onderzoek: How to Expect When They're Expecting: Strategies for Improving Fertility Predictions in Survey and Register Data. Ook werd Pearl Dykstra, wie aftreedt als voorzitter van het ODISSEI Management Board, in het zonnetje gezet door haar opvolger Daniel Oberski.

Het programma werd afgesloten met een keynote van Nobelprijswinnaar Guido Imbens (Stanford University). In zijn presentatie benadrukte hij het belang van generaliseerde experimenten binnen de moderne economie. Hij besprak hoe deze experimenten causale effecten met grote betrouwbaarheid kunnen schatten, zelfs in complexe omgevingen. Ook introduceerde hij nieuwe experimentele ontwerpen voor online platforms en marktplaatsen, waarmee hij de deelnemers van de conferentie inspireerde tot verdere discussie tijdens de afsluitende borrel.

Netherlands Reproducibility Network symposium op 6 December 2024 te UMC Groningen

Op 6 december 2024 vond in het UMC Groningen het jaarlijkse symposium van het Netherlands Reproducibility Network (NLRN) plaats.

Het NLRN is een netwerk van wetenschappers en organisaties die streven naar meer transparantie en reproduceerbaarheid in wetenschappelijk onderzoek. Het heeft vier speerpunten:

- samenwerking met meta-wetenschappers (die onderzoek doen naar het wetenschapsbedrijf)
- ontwikkelen van trainingen en trainingsmaterialen over de reproduceerbaarheid van onderzoek
- bewustwording van reproduceerbaarheid in de niet-kwantitatieve

wetenschappen,

- stimuleren dat onderzoekers en onderzoeksondersteuners elkaar vinden

Het symposium had als doel om de deelnemers aan het netwerk bij elkaar te brengen en inzicht te geven in actuele kwesties rond reproduceerbaarheid.

De dag opende met twee – heel uiteenlopende – keynotelezingen. Om te beginnen gaf Tracey Weissgerber (Berlin Institute of Health) een overzicht van bestaande initiatieven en beleid om de reproduceerbaarheid van onderzoek in de biomedische wetenschappen te bevorderen. Weissgerber bepleitte dat de biomedische wetenschappen in het streven onderzoek meer reproduceerbaar te maken, de onderzoeksproces achterwaarts moeten afpellen: nu artikelen, data en softwarecode in toenemende mate open worden gepubliceerd, zouden ook de onderzoeksmethodes transparant en toegankelijk moeten worden gemaakt.

Pim Huijnen en Pieter Huistra, beiden werkzaam als historici aan de Universiteit Utrecht, schetsten de mogelijkheden en beperkingen bij het reproduceerbaar maken van onderzoek zoals hun vakgenoten dat momenteel bedrijven. Zij maakten inzichtelijk hoe zeer geschiedkundig onderzoek methodisch verschilt van de meer exacte, kwantitatieve vakgebieden. Terwijl zij aannemelijk maakten dat er grenzen zijn aan de mate waarin de geschiedwetenschap zich kan omvormen naar het voorbeeld van exacte disciplines, braken zij wel een lans voor grotere transparantie bij de keuze van bronnen, interpretaties en terminologie.

In de middag volgden workshops, met als onderwerpen 'blinded analysis', 'onderzoeksintegriteit en reproduceerbaarheid', 'het LEGO metadata spel', 'reproduceerbaarheid en promotietrajecten' en 'reproduceerbaarheid en praktijkgericht onderzoek'. De dag werd afgesloten met een rondetafeldebat met deelname van onder meer een metawetenschapper, een vertegenwoordiger van NWO en een research software engineer.

HAIcu-workshop 2 december 2024

Op 2 december 2024 vond in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag de HAIcu-workshop 'Transformative AI Meets Challenges from the Humanities' plaats.

Het HAIcu-project ('digital Humanities - Artificial Intelligence - Cultural heritage') gaat uit van de constatering dat waardevolle historische documenten en collecties vaak moeilijk doorzoekbaar zijn, vanwege hun complexe tekststructuren, veranderlijk taalgebruik en verouderde metadata. Hierdoor dreigen misinterpretaties en een gebrek aan onderscheid tussen hoofd- en bijzaken. HAIcu ontwikkelt Artificial Intelligence-technieken die tekstherkenning en contextanalyse verbeteren, waardoor deze schatten uit het verleden beter kunnen worden doorzocht en in samenhang bestudeerd.

Met bijdragen van onder anderen Eric Postma (Tilburg University), Tania Duarte (We and AI) en Enno Meijers (Netwerk Digitaal Erfgoed) kwamen tijdens de workshop de technische principes, de ethische overwegingen en de beleidscontext bij de toepassing van AI in de ontsluiting van erfgoed aan bod. De nadruk lag op technologie die niet alleen functioneel is, maar ook respectvol omgaat met culturele gevoeligheden en diversiteit. In een aantal break-out sessies konden bezoekers vervolgens kennismaken met de mogelijkheden van AI bij de visuele analyse van handgeschreven documenten, AI-toepassingen in de journalistiek, de behoeftes en eisen die AI meebrengt voor databeheer, en veelstemmigheid als aspect van zowel collectievorming als AI. Deze HAIcu-workshop onderstreepte zo het belang van de samenwerking tussen mens en machine om cultureel erfgoed op betekenisvolle wijze te ontsluiten.

20 maart Den Haag

**CBS-microdatamiddag
'Bedrijfsdata'**

Ben jij onderzoeker of beleidsmaker en werk je met CBS-microdata? Ontmoet experts, deel kennis en ontdek nieuwe inzichten rondom het thema 'Bedrijfsdata'. Geniet van inspirerende presentaties en interactieve postersessies.
<https://www.aanmelder.nl/163033/wiki/1186080/home>

27 maart Den Haag

Workshop 'Hard to Share Data in the SSH and using SANE'

Leer hoe je verschillende typen niet-persoonsgebonden gevoelige data kan delen.
<https://dans.knaw.nl/nl/agenda/>

28 maart Amsterdam

Symposium 'Qualitative Open Science: challenges, opportunities, tension, and synergies.'

Gefinancierd door Open Science NL.
<https://dans.knaw.nl/nl/agenda/>

10 juni Utrecht

**Viering 10 jaar
DataverseNL**

Feestelijke event met inspirerende presentaties door onderzoekers, die DataverseNL gebruiken, en workshops over datacuratie, certificering, metrics, en integratie met andere systemen.
<https://dans.knaw.nl/nl/agenda/>

14 - 18 juli Utrecht

ESRA 2025 Conference

Deze tweeverjarige conferentie brengt onderzoekers, methodologen en statistici samen om de nieuwste ontwikkelingen op het gebied van surveyonderzoek te delen.
<https://www.europeansurvey-research.org/conference/utrecht-2025/>

Fairness, afwegingen en transparantie

Computationele sociale wetenschap verandert de manier waarop we onderzoek doen naar sociaal gedrag dankzij de omvangrijke datasets en geavanceerde algoritmen. De ethische discussie heeft zich grotendeels toegespitst op kwesties als fairness, bias en privacy, maar er is nog een ander belangrijk aspect dat vaak over het hoofd wordt gezien: hoe we de concepten die centraal staan in ons werk definiëren en communiceren.

■ CHIRAG ARORA & JUAN DURAN (TU DELFT)

Termen als fairness en bias zijn niet alleen maar technisch jargon - ze bepalen de onderzoeksresultaten en beïnvloeden de maatschappelijke impact van onderzoek. Conceptuele duidelijkheid en transparantie zijn daarom van groot belang. Als onderzoekers uitleggen hoe ze bepaalde zaken definiëren en welke afwegingen ze daarbij maken, kunnen we veel betere ethische discussies voeren binnen het gehele vakgebied.

Ethische overwegingen moeten expliciet(er)

Neem bijvoorbeeld het COMPAS -algoritme, dat in het Amerikaanse strafrechtssysteem werd gebruikt om recidive te voorspellen (de waarschijnlijkheid dat iemand opnieuw in de fout gaat). Het werd controversieel nadat critici aanvoerden dat het zwarte verdachten onevenredig als risicovol bestempelde in vergelijking met blanke verdachten. Maar het debat ging niet alleen over hoe goed het algoritme werkte—het ging ook over wat we precies onder 'fairness' verstaan. Eén definitie ('separation') stelde dat fairness betekent dat voorspellingen niet afhankelijk mogen zijn van ras als de werkelijke uitkomsten hetzelfde zijn. De andere ('sufficiency') richtte zich op het garanderen dat

voorspellingen voor alle raciale groepen even accuraat moeten zijn. De makers van COMPAS gaven prioriteit aan 'sufficiency', maar critici wezen erop dat deze keuze de raciale ongelijkheden verergerde. De belangrijkste conclusie? Fairness is niet one-size-fits-all. Het is een weerspiegeling van verschillende ethische prioriteiten in een bepaalde context, en deze keuzes moeten expliciet gemaakt worden.

Ethiek in sociale wetenschappen doe je samen

Nu de computationele sociale wetenschap zich uitbreidt naar gebieden als gezondheidszorg, onderwijs en overheidsbeleid, worden dit soort afwegingen nog belangrijker. Als er bijvoorbeeld besloten wordt om het aantal fout-positieven (voorspellen dat iemand zal recidiveren terwijl dat niet zo is) te verminderen, kan dat leiden tot minder onnodige opsluiting, maar ook tot een hoger risico op recidive. Dit zijn ethische beslissingen, niet alleen technische, en er moet goed over worden nagedacht. Maar het gaat niet alleen over individuele onderzoekers die zorgvuldige keuzes maken—we moeten ook ruimte creëren voor de gehele onderzoeksgemeenschap om deze beslissingen te bespreken, erover te debatteren en ervan te leren.

Dit is waar interdisciplinariteit, samenwerking en transparantie in gedeelde inspanningen essentieel worden. Filosofen en ethici kunnen bijvoorbeeld belangrijke inzichten en methoden bieden om onderzoekers te helpen bij moeilijke afwegingen, maar een sterkere betrokkenheid van de gemeenschap is net zo belangrijk. Onderzoekers, praktijkbeoefenaars en beleidsmakers spelen allemaal een rol in het vormgeven van deze discussies. Er is ook behoefte aan gezamenlijke, gemeenschapsgerichte overlegmomenten waarbij onderzoekers hun ervaringen met het herkennen en omgaan met ethische afwegingen kunnen delen. Een dergelijke dialoog kan deze uitdagingen zichtbaarder maken en wederzijds leren mogelijk maken, waarbij filosofen en andere experts een cruciale rol spelen in het faciliteren van deze discussies. Het is van cruciaal belang dat deze inspanningen niet alleen ondersteund worden door top-down initiatieven, maar ook door bottom-up benaderingen. Onderzoekers moeten de kans krijgen om actief en samen met anderen aan deze kwesties te werken.

Wil je meedenken aan dit onderwerp? Neem contact op met Chirag Arora (TU Delft) (C.Arora@tudelft.nl)

Hoe gaan mensen om met hitte in hun woning en welke invloed heeft AI in hoe mensen solliciteren op een baan?

Een verslag van de in 2024 uitgevoerde LISS dataverzamelingen gehonoreerd door ODISSEI

In het najaar van 2023 konden ODISSEI-deelnemers een verzoek indienen om in 2024 gratis data te verzamelen in het LISS panel van Centerdata. Het LISS panel is een representatieve afspiegeling van het bevolkingsregister van het CBS. De acht gehonoreerde onderzoeksprojecten gingen over onderwerpen zoals interactie met de politie, hebzucht en het volgen van regels.

■ MARA VERHEIJEN, CENTERDATA

Alle projecten werden in 2024 uitgevoerd. Sommige studies zijn al online te vinden op het LISS Data Archive, de rest komt in 2025. Na gratis inschrijven zijn de data vrij beschikbaar voor wetenschappelijk en maatschappelijk onderzoek.

Verwacht wordt dat de nieuwe LISS Call in de loop van 2025 opent.

De acht onderzoeken op een rij:

Typifying rule-followers and rule-breakers: the effect of greed on rule-compliance

Karlijn Hoyer en Lucas Molleman (beide Universiteit van Amsterdam)

Hebzucht zorgt vaak voor egoïstisch en onethisch gedrag, maar leidt het ook tot het breken van regels, zelfs als de voordelen klein zijn? Dit werd onderzocht in een experiment waarin mensen konden kiezen om een regel wel of niet te volgen. Het niet volgen van de regel was financieel aantrekkelijk, omdat men dan meer geld kon verdienen.

Measuring Uncertainty Perception in the Health Domain

Vahid Moghani (Erasmus University Rotterdam), Aurelien Baillon (Emlyon Business School) en Francesco Capozza (WZB)

Wanneer mensen meer onzekerheid voelen over de risico's die ze lopen, doen ze vaak minder aan preventie. Dit project onderzocht of dit ook geldt voor gezondheidsgedrag. In de vragenlijst werd onder andere gekeken of gepersonaliseerde informatie over gezondheidsrisico's invloed heeft op uitgaven voor preventie.

Urban Heat Inequality: Empowering Vulnerable Households in Combating Heat Exposure in their Environments

Maha Moustafa Habib Abdelraouf, Maarten van Ham en Marjolein van Esch (allen TU Delft)

Hoge zomertemperaturen hebben niet voor iedereen hetzelfde effect. Dit onderzoek probeert kwetsbare groepen te identificeren die risico lopen op hoge temperaturen in en om het huis. Ook werd een experiment uitgevoerd om te testen of op maat gemaakte aanbevelingen voor hittebestrijding effectief zijn.

Gender and Ethnic Differences in Self-presentation Strategies: A Vignette Survey Experiment in Human vs. Automated Recruitment

Huyen Nguyen (Utrecht University), Frank van Tubergen (NIDI) en Valentina Di Stasio (Utrecht University)

Hoewel kunstmatige intelligentie (AI) steeds vaker wordt gebruikt bij het aannemen van personeel, is er weinig bewijs over hoe sollicitanten zichzelf anders presenteren en hoe ze hun strategieën aanpassen voor AI-wervingssystemen. Deze studie gebruikt een experiment om te onderzoeken hoe sollicitanten open antwoorden op veelvoorkomende interviewvragen geven, afhankelijk van of deze wel of niet door AI worden beoordeeld.

Social class: an exploitation-based class scheme

Jaap Nieuwenhuis (University of Groningen), Agata Troost (University of Groningen) en Jonathan Mijs (Erasmus University Rotterdam)

Sociale ongelijkheid wordt vaak gemeten aan de hand van inkomen en opleiding. Deze onderzoekers stellen echter dat we meer moeten begrijpen over hoe mensen hun eigen positie in de samenleving zien. Beter inzicht in klassendynamiek helpt onderzoekers en beleidsmakers om ongelijkheid en polarisatie, zoals stemgedrag en geloof in meritocratie, beter te analyseren.

Probing the causal pathways between police procedural justice and perceptions of police legitimacy using experimental vignettes

Amy Nivette en Isabelle van der Vegt (beide Utrecht University)

In hoeverre kan een enkele interactie met de politie de gevoelens van mensen over de politie beïnvloeden? Dit project onderzoekt hoe en waarom

bepaald politiegedrag tijdens een routinematige interactie de attitudes van mensen in Nederland kan veranderen. Dit gebeurt aan de hand van vignetten die een interactie tijdens een verkeerscontrole weergeven.

Cognitive strengths and deficits in adverse conditions: A balanced view

Stefan Vermeent (Utrecht University), Nicole Walasek (Utrecht University) en Willem Frankenhuis (University of Amsterdam)

In de sociale wetenschappen wordt vaak aangenomen dat tegenspoed cognitieve vermogens, zoals planning en zelfbeheersing, belemmert. Deze visie is echter onvolledig, omdat mensen ook nieuwe of verbeterde vermogens kunnen ontwikkelen in moeilijke omstandigheden. De vraag is: in hoeverre belemmert of versterkt tegenspoed vermogens en beïnvloedt het andere processen, zoals voorzichtiger worden?

Does incongruence between civil servants' and citizens' socioeconomic status negatively affect how citizens relate to civil servants and local governments? A vignette survey experiment

Vivian Visser, Willem de Koster en Jeroen van der Waal (allen Erasmus University Rotterdam)

Aangezien de oververtegenwoordiging van politici met een hogere sociaaleconomische status (SES) het politieke vertrouwen en de opkomst van kiezers met een lagere SES kan verminderen, onderzocht dit project hoe de SES-achtergrond van ambtenaren invloed heeft op de manier waarop burgers omgaan met zowel ambtenaren als lokale overheden.

DOI:
<https://doi.org/10.57990/vkto-pf38>

HSN-SSD: De multigenerationele database van Nederland (1811-)

Twee belangrijke datasets: 1) de Historische Steekproef Nederland (HSN) voor personen die in Nederland geboren zijn tussen 1812 en 1922; en 2) het Stelsel van Sociaalstatistische Bestanden (SSB, SSD in het Engels, beheerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek) met registergegevens over alle inwoners van Nederland vanaf 1 oktober 1994, zijn gekoppeld.

■ RICK MOURITS (IISG), JENNIFER CLAIJ-SWART (CBS), RUBEN VAN GAALLEN (CBS EN UVA) & RICHARD ZIJDEMAN (IISG)

Met de HSN zijn levensgeschiedenissen zo volledig mogelijk gereconstrueerd voor een representatief deel (0,5%) van de negentiende- en twintigste-eeuwse bevolking in Nederland. De steekproef is getrokken uit alle personen die tussen 1812 en 1922 in Nederland zijn geboren. Uiteindelijk bevat de HSN-database administratieve informatie op individueel niveau van 85.500 personen over onderwerpen als huwelijksleeftijd, leeftijd bij overlijden, religieuze overtuiging, het aantal geboren kinderen, tijdstip en intervallen van bevallingen, beroep, geboorteplaats, geletterdheid, uitgebreid familienetwerk en migratiegeschiedenis. De SSD is een systeem van onderling verbonden en gestandaardiseerde registers en enquêtes die de gehele bevolking van Nederland bestrij-

ken vanaf 1 oktober 1994, met veel gegevens die teruggaan tot het begin van de jaren 80. Het bevat een schat aan informatie over personen, huishoudens, banen, lonen, pensioenen, onderwijs, ziekenhuisopnames, doodsoorzaken, woningen, criminaliteit en meer.

De multigenerationele database van Nederland verbindt de HSN met de SSD. De koppeling van de HSN aan de SSD, gefinancierd door ODISSEI, maakt het mogelijk om de historische levensloop te koppelen aan hedendaagse uitkomsten. De verbinding begint met het deel van de HSN dat de geboortejaren 1883-1922 beslaat. De koppelingsstrategie resulteert in een indrukwekkende koppeling van 77% van de koppelbare HSN-records. De beschikbaar gekomen data omvatten de gekoppel-

de populatie (38 duizend), waar hun kinderen (max. 83 duizend tot 2021) en kleinkinderen (max. 134 duizend tot 2021) aan gekoppeld kunnen worden. De gekoppelde HSN-SSD bestanden zijn beschikbaar voor onderzoek binnen de CBS omgeving.

Dr. Kristina Thompson (WUR) is de eerste onderzoeker die middels een ODISSEI-subsidie binnen de beveiligde Microdata-omgeving van het CBS toegang kreeg tot de HSN-SSD subset om onderzoek te doen naar de intergenerationele overdracht van de leeftijd van overlijden met de nadruk op verschillen naar sociale klasse.

Meer informatie:

<https://doi.org/10.1080/00324728.2020.1718186>

Nobelprijswinnaar en CBS microdata

De Nobelprijs voor de economie is in 2024 toegekend aan Daron Acemoglu, Simon Johnson en James A. Robinson. Zij kregen de prijs voor hun onderzoek naar het ontstaan van het verschil in welvaart tussen landen. ■ ASTRID DE KOCK

Daron Acemoglu, één van de winnaars, is een bekende voor de afdeling 'Dataservices' van het CBS. Hij heeft onlangs gebruik gemaakt van de uitkomsten van een onderzoek met CBS-microdata voor het project

'Effects of innovation on worker, firm, and regional performance'. Het uit dit onderzoek voortvloeiende artikel "Robots and Workers" is gepubliceerd in 'Journal of Labor economics'. Alhoewel dit project niet in verband staat met het onderzoek dat de Nobelprijs heeft gewonnen, is het mooi om te zien dat de schatkamer aan CBS data gebruikt is door een Nobelprijswinnaar. Wie weet wordt voor het volgende onderzoek dat de Nobelprijs gaat winnen wél direct gebruik gemaakt van de schat aan data die het CBS rijk is. ●

LISS panel ingezet voor online communicatie-onderzoek

Wie reageren er online?

De online reageerder wordt vaak nogal stereotypisch neergezet als boze witte man. Dat dit beeld niet per se hoeft te kloppen blijkt uit een grootschalig onderzoek naar online reacties.

■ LIESJE VAN DER LINDEN

Het reageren op online nieuwsberichten, zowel op sociale media als op nieuwsplatforms, is een populaire bezigheid onder een deel van de bevolking. Daarom spelen online discussies een steeds grotere rol in het publieke debat. Uit onderzoek blijkt namelijk dat online reacties de meningen van lezers kunnen beïnvloeden en dat ze vaak worden geïnterpreteerd als een graadmeter van de publieke opinie. Om te onderzoeken of online reacties daadwerkelijk de publieke opinie weerspiegelen, deden onderzoekers van het Meertens Instituut (KNAW Humanities Cluster), de Universiteit Utrecht en Tilburg University een grootschalig onderzoek binnen het LISS panel.

Disbalans in onlinedebat?

De identiteit van online reageerders wordt vaak geassocieerd met stereotypes als 'de boze witte man'. Het Reuters Institute Digital News report vermeldt dat een kleine niet-representatieve groep (man, hoger opgeleid, duidelijke politieke voorkeur) domineert in online nieuwsgesprekken. Die dominantie van één specifieke groep zou kunnen zorgen voor een disbalans in het publieke debat online. Om te onderzoeken in hoeverre dit beeld klopt deed het onderzoeksteam een studie onder 5490 deelnemers van het LISS panel.

De resultaten laten een genuanceerder beeld zien dan tot nu toe geschetst werd. Wie is de online reageerder? Als we alle vormen van reageren op nieuwsberichten meenemen, dan zien we dat de meerderheid inderdaad man is. Maar met 55 procent, is dat niet buitenproportioneel. Verder vallen de meeste reageerders in de leeftijdsgroep 45-54 jaar (18 procent van de mannelijke en 13 procent van de vrouwelijke reageerders). Voor opleidingsniveau, inkomen, woonplaats, politieke voorkeur of culturele achtergrond van de deelnemers, werden vrijwel geen verschillen gevonden.

Geen dominerende groep

Wel bleken er verschillen in gender, leeftijd en opleidingsniveau van reageerders te zijn wanneer je een onderscheid maakt voor onderwerpen en platforms. Zo voeren mannen wel de boventoon in discussies over de politiek (67 procent), terwijl de man-vrouwverhouding bij andere onderwerpen gelijkmatiger is. Ook zijn er op reactieplatforms van nieuwswebsites in verhouding meer mannen die reageren, terwijl dit op sociale media juist net iets vaker vrouwen zijn. Tot slot bleek de frequentie waarmee

mensen reageren samen te hangen met aanhang van nationaal-populistisch en radicaal-rechts gedachtegoed. Dat wil zeggen, mensen die aangeven vaak reacties te plaatsen, stemmen ook vaker op populistische partijen zoals de PVV en hebben minder vertrouwen in de politiek.

In hoeverre weerspiegelt de populatie van online reageerders dan de algemene populatie? Enerzijds zijn bijna alle groepen uit de samenleving ook vertegenwoordigd in de online-gemeenschap. Over het algemeen is er niet één specifieke groep die domineert in het onlinedebat. Toch kunnen online reacties niet zomaar altijd gezien worden als weerspiegeling van de publieke opinie. Dat komt omdat verschillende platforms en verschillende onderwerpen die besproken worden, verschillende reageerders trekken. Bovendien is een hogere frequentie van commentaren plaatsen verbonden met radicaal-rechtse ideeën, wat betekent dat de steun voor dit gedachtegoed waarschijnlijk wordt uitvergroot online.

<https://doi.org/10.31234/osf.io/fxjkw>

E-DATA & RESEARCH

MAGAZINE OVER DATA EN ONDERZOEK IN DE ALFA- EN GAMMA-WETENSCHAPPEN

OVERNEMEN ARTIKELEN

Wilt u een artikel uit dit blad overnemen? Dat mag altijd, maar vermeld wel de bron (E-data & Research) en de naam van de auteur van het artikel. Neem ook contact op met de hoofdredacteur (zie colofon) om door te geven waar artikelen geplaatst worden.

Scan deze QR-code met een smartphone om de website van E-data te bezoeken. edata.nl

Beeld:

Fragment landkaart project CLERUS
Zie pagina 12

